

STOLETÍ MODERNÍHO ČESKÉHO BIBLICKÉHO PŘEKLADU (1909–2009)

JOSEF BARTOŇ (Praha)

„Oblast dějin české kultury, která byla dlouhá desetiletí opomíjena a zanedbávána“¹

Překládání bible do všeobecně srozumitelného jazyka patří k imponantním, avšak jistě nikoli známějším kapitolám našich kulturních dějin. Průměrný Čech ví, že na počátku celého našeho písemnictví stál překlad biblických textů do staroslověnštiny z pera soluňských věrozvěstů. V nepaměti zasutými skutečnostmi je však už třeba skvělé třetí místo staré češtiny v žebříčku překladů celé bible do středověkých živých evropských jazyků (po italštině a francouzštině, před němčinou a angličtinou), páté místo v pořadí prvotisků celé bible (latina, němčina, italština, katalánština, čeština) či pestrost českých překladových verzí a úctyhodné množství různých edicí realizovaných od středověku až do dnešní doby. Na otázku po konkrétních biblických překladech pak už jen málokdo ve své paměti shledá víc než Kralickou bibli a snad Český ekumenický překlad.² Vedle toho si možná ještě někdo vzpomene na překvapivý několikátý denní zájem českých médií o čerstvě vydanou *Bibli 21*

¹ JAROSLAVA PEČÍRKOVÁ, *Vydavatelská předmluva*, in: VLADIMÍR KYAS, *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, Praha 1997, s. 17.

² Netýká se to jen „lidového“ povědomí o bibli. Např. nejnovější původní česká religionistická encyklopedie (HELENA PAVLINCOVÁ – BŘETISLAV HORYNA A KOL., *Judaismus – křesťanství – islám*, Olomouc 2003) v rámci stati o českých biblických překladech (s. 250) uvádí k překladům moderním lakonické sdělení, že „dnes se užívá kolektivního ekum. překladu (1961–1983)“.

na jaře 2009 a jen někteří uvědomělejší římsktí katolíci také vědí o tom, že z bohoslužebných lekcionářů se při mších předčítá „liturgický překlad“ (tj. překlad Václava Bognera).

Nepřiměřeně malou probádanost a slabou odbornou reflexi fenoménu české bible má na svědomí především ona hluboká a dlouhým nezájmem či vzájemnou nedůvěrou zarostlá roklina, která dost zřetelně oddělovala už od dob pozdního obrození „velkou filologii“³ a teologické obory. Její průchodnost se stávala ještě obtížnější vlivem konkrétních dějinných okolností. Mezi zásadnější z nich patřil nesmiřitelný boj katolických špiček proti „zesvětšujícímu modernismu“ na počátku dvacátého století,⁴ nevráživost velké části českých intelektuálů vůči katolické církvi v období poslední fáze národní emancipace a hlavně za mladé republiky, masakrování české vědy a vzdělání německými okupanty a čtyři desetiletí otevřeného potlačování křesťanství všech vyznání ze strany komunistického režimu, jež zahrnovalo i snahu o úplné odsunutí teologie pryč z akademického prostředí.⁵ Výsledkem byl velkou část dvacátého století trvajícím nezájmem o biblický překlad na straně filologů,

³ Míněna je „oficiální“ komunikace klasických filologů a bohemistů s teologií na akademické úrovni (tj. v odborných knihách a časopisech). Samozřejmě existovaly kontakty osobní a přinejmenším většina překladatelů-teologů starších generací absolvovala klasická gymnázia, kde byli leckdy ovlivněni svými učiteli – např. Jan Ladislav Sýkora studoval a maturoval na gymnáziu v Jičíně, kde tou dobou působil (a byl ředitelem) František Lepař, František Žilka výslovně vzpomínal na svého oblíbeného učitele Tomáše Šíleného.

⁴ Dobový boj „modernismu“ a „integrismu“ v biblických vědách (v širších souvislostech i s ohledem na české prostředí) rozebírá TOMÁŠ PETRÁČEK, *Výklad Bible v době (anti-) modernistické krize. Život a dílo Vincenta Zapletala OP*, Praha 2006. Z tohoto ideového zápasu vyrostly také ve dvacátých letech výpady profesora pražské teologické fakulty Vojtěcha Šandy proti čerstvému překladu Starého zákona Jana Hejčla, jemuž mj. vytká, že se příliš opírá o hebrejský text (leckdy navzdory znění Vulgáty), čímž prý „falšuje tekst a smysl Písma“ (ke sporu viz FRANTIŠEK NOVÁK, *Jan Nepomuk Hejčl a jeho životní dílo*, Praha 1999, s. 87-88).

⁵ Největší ranou bylo v r. 1950 vyloučení pražské (katolické) teologické fakulty ze svazku Karlovy univerzity (1953–1989 pak fakulta navíc byla v „exilu“ mimo Prahu – v Litoměřicích) a zrušení ostatních katolických teologických vzdělávacích institucí, tj. řádových i diecézních teologických učilišť a bohoslovecké fakulty v Olomouci. Neméně závažnou skutečností byla likvidace prakticky všech katolických teologických periodik brzy po únorovém převratu 1948 (drakonické zásahy realizované do počátku r. 1949 přežilo jedině – Časopis katolického duchovenstva, který byl r. 1951 nahrazen výrazně prorežimním časopisem Duchovní pastýř, jehož odborná kvalita byla navíc snížena víceméně na úroveň populárně naučné revue).

kteří se spíše věnovali překladu i teoretické reflexi překladu textů „světských“ – a vleklé nedocenení takové reflexe ze strany teologů-biblistů, kteří naopak často zůstávali v izolaci a rozhodně nikoli dostatečně sledovali trendy v soudobém překladatelství textů nebiblických. Celou situaci navíc dlouho (platí to hlavně pro první dvě třetiny dvacátého století) výrazně komplikovala „tradiční“ oddělenost⁶ a malá vzájemná komunikace křesťanských konfesí.⁷ Pokud už zde přece jen odborný zájem o českou bibli byl, ať už u biblistů nebo filologů (a to spíše ještě bohemistů než filologů klasických),⁸ soustředil se především na dobu starou a starší.⁹ Období od počátků českého překladu po Svatováclavskou bibli se tak v nedávné době dočkalo důstojné syntézy v precizně připra-

⁶ Svou roli sehrály bouřlivé okolnosti (úzce související se zmíněným zápasem „modernismu“ a „integrismu“) provázející vznik nové církve československé, která odčerpala katolické církvi vysoké procento věřících i kleriků (definitivně se odtrhla od církve katolické r. 1920; od r. 1971 pak nese označení československá církev husitská). Mezi ní a katolickou církví docházelo k velmi ostrým střetům až do okupace. Také evangelická strana stála většinou v kritické pozici (byť s jinými východisky než mladá československá církev) vůči církvi katolické, která pak v celkově nepřátelském prostředí první republiky často volila politiku obranné izolace.

⁷ Dobře je to vidět např. na velmi malém odborném ohlasu katolických překladů v evangelických časopisech a naopak, především v období před Českým ekumenickým překladem, tj. až do začátku šedesátých let (srov. JOSEF BARTOŇ, *Moderní český novozákonní překlad. Nové zákony dvacátého století před Českým ekumenickým překladem*, Praha 2009, s. 204-205 a průběžně v kap. 4, s. 39-199).

⁸ Existovaly samozřejmě i výjimky jako především František Novotný, který Listům filologickým zaslal ze sedmihradského Velkého Varadína – nedlouho poté, co utrpěl vážné zranění na frontě – vzornou recenzi Sýkorova Nového zákona (srov. FRANTIŠEK NOVOTNÝ, *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní [řecký] přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. Jan Lad. Sýkora*, in: *Listy filologické* 42, 1915, s. 465-470). Novotný i později upozorňuje na malý zájem klasické filologie o Nový zákon (srov. FRANTIŠEK NOVOTNÝ, *Nový zákon problémem klasické filologie*, in: *Listy filologické* 47, 1920, s. 153-161; 266-278). Jiný přední klasický filolog, Ferdinand Stiebitz, sám přeložil a komentoval knihu Zjevení (FERDINAND STIEBITZ, *Apokalypsa čili Zjevení apoštola Jana zvaného Theologos. O Janově Apokalypse*, Brno 1929) a spolupracoval s Františkem Žilkou na jeho novozákonním překladu.

⁹ Platí to ještě i pro dobu nedávnou, např. dvě přehledové knížky zasvěcené dějinám české bible (JAN MERELL, *Bible v českých zemích od nejstarších dob do současnosti*, Praha: Česká katolická charita 1956 a JINDŘICH MÁNEK, *Bible v českých zemích*, Praha 1975) se překladům devatenáctého a dvacátého století věnují jen velice okrajově (Merell jim vyhradil jen čtyři a půl ze 71 stran českého textu, Mánek – včetně rozsáhlých textových ukázek – třináct z celkových 79 stran).

vené knize z ruky Vladimíra Kyase.¹⁰ Devatenáctému století, jehož překladatelské výstupy jsou obecně dost závislé na předchozí tradici biblí Svatováclavské a Kralické, bylo dodnes věnováno jenom velice málo odborné pozornosti.¹¹ Cílený zájem o překlady vzniklé po roce 1900 se v míře vyšší než malé probudil až po převratovém roce 1989,¹² ještě předtím (1987) nicméně vyšla víceméně úplná bibliografie českých biblí (od počátku do poloviny osmdesátých let).¹³ Podrobné monografie se zatím dočkaly jen překlady Nového zákona vzniklé mezi rokem 1900 a Českým ekumenickým překladem.¹⁴

Následující odstavce se pokusí, nakolik to prostor vymezený článku dovoluje, přehledně představit situaci v moderním českém biblickém překládání a alespoň obrysově přiblížit jednotlivé počiny. Z chronologic-

¹⁰ VLADIMÍR KYAS, *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Na knize se v závěrečné fázi (Vladimír Kyas zemřel r. 1990) významně autorsky podíleli také Mířjam Bohatcová, Emanuel Michálek, Karel Stejskal, Dušan Šlosar, Josef Vintř a editorka Jaroslava Pečírková.

¹¹ Poměrně podrobný přehled podal JOSEF VRAŠTIL, *České překlady biblické*, in: ANTONÍN PODLAHA (vyd.), *Český slovník bohovědný*, III, Praha 1926, s. 338-339, nejnověji pak JAROSLAVA PEČÍRKOVÁ, *Česká bible v 19. století*, in: Český bratr 74, 1998, č. 10, s. 5, a TÁŽ, *Czech Translations of the Bible*, in: JOŽE KRAŠOVEC (ed.), *Interpretacija Svetega pisma / Interpretation of the Bible*, Ljubljana – Sheffield 1998, s. 1189 až 1191.

¹² Kromě občasných spíše stručnějších recenzí, zpráv a přehledů (jaké ostatně příležitostně najdeme i v období před rokem 1989) týkajících se většinou aktuálních edicí českých překladů se objevilo několik monografických statí o překladech starších od Josefa Bartoně (Sýkora, Col), Heleny Kurzové (ČEP), Ladislava Tichého (Škrabal, Petrů). Rozsáhlá tiskem nepublikovaná přednáška JIŘÍHO HEDÁNKY (*Několik soudobých překladů Bible do češtiny*, přednáška pro Pražský lingvistický kroužek na zasedáních dne 16. a 30. května 2005, 42 s.; 20. 12. 2009 na internetové adrese: <http://www.nbk.cz/file.php?id=217>) předkládá řadu postřehů z oblasti translologie užitečných pro překlad biblického textu a zároveň seznamuje s několika českými překladatelskými projekty z konce dvacátého a počátku jedenadvacátého století.

¹³ FRANTIŠEK VERNER, *Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí*, Praha 1987. Bibliografie je v otázce novějších biblí poměrně spolehlivá, ač obsahuje některé drobné chyby (upřesnění a korekce pro Nové zákony po r. 1900 a před ČEP viz JOSEF BARTOŇ, *Moderní český novozákonní překlad*, s. 19-27).

¹⁴ JOSEF BARTOŇ, *Moderní český novozákonní překlad*. Kniha se zabývá šesti překladovými typy Nového zákona (Sýkora, Sýkora–Hejčl, Col, Žilka, Škrabal, Škrabal–Petrů), přináší podrobné informace bibliografické a biografické, kriticky prezentuje odborné ohlasy a překladatelskou práci jednotlivých edicí analyzuje a porovnává. Autor v současné době připravuje další knížku zabývající se českými Novými zákony od ČEP do roku 2000.

kého hlediska se tedy budeme zabývat obdobím od počátku dvacátého století dodnes, obsahově bude účelné soustředit se na nově vytvořené¹⁵ a publikované¹⁶ kompletní české bible a celé Nové či Staré zákony.¹⁷

Od přelomu století do Českého ekumenického překladu

Právě začátek dvacátého století lze považovat za zlomový moment ve vývoji české biblické překladatelské práce. Hned v první dekádě je totiž publikován nový katolický překlad evangeliáře (1909)¹⁸ a za pět let poté je vydáním apoštoláře (1914)¹⁹ kompletován Nový zákon. Tento text, vytvořený tehdy již renomovaným akademikem Janem Sýkorou,²⁰ se výslovně vymezuje vůči Svatojanské bibli,²¹ respektive vůči celé před-

¹⁵ Stranou ponecháme starší překlady znovu publikované po roce 1900 (především je to množství edicí Kralické bible), a to i menší revize starších překladů (např. Karafiátovu „větší“ revizi kralického textu z r. 1915).

¹⁶ Nezabýváme se zde tedy překlady, které zůstaly v rukopisech, ani jsem po nich zatím cíleně nepátral. Například článek o překládání z hebrejštiny a řečtiny v meziválečné brněnské Hlídce naznačuje, že autor snad již má v rukopise svůj překlad celé bible (JOSEF VÁCLAVEK, *Překlad Písma z originálů*, in: Hlídka 51, 1934, s. 398), MARTIN C. PUTNA („Summy“ a polemiky v rukopisném díle Bohdana Chudoby, in: Souvislosti 16, 2005, s. 216-237) zmiňuje existenci biblického překladu Bohdana Chudoby, máme zprávu o několikaleté práci Pavla V. Škrabala (autora novozákonního překladu publikovaného r. 1948) na překladu Starého zákona (ONDŘEJ M. PETRŮ, *Zemřel P. Pavel Škrabal*, in: Nový život 16, 1964, s. 99).

¹⁷ Během sledované doby vyšla časopisecky nebo knižně řada dílčích překladů částí Starého nebo Nového zákona či jednotlivých biblických knih (z renomovaných autorů publikovaných torz či dílčích překladů jmenujme alespoň Václava Bognera, Jana Hejčla, Josefa Hegera, Jana Merella, Konstantina Miklíka, Jaroslava Sedláčka, Josefa B. Součka, Ferdinanda Stiebitze, Františka Žilku, je zde i řada přebásnění jednotlivých knih, např. z pera S. K. Neumanna, J. Seiferta či V. Fischla).

¹⁸ *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Část první: Evangelia*, podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. JAN LAD. SÝKORA, Praha 1909.

¹⁹ *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Část druhá: Apoštolář*, podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. JAN LAD. SÝKORA, Praha 1914.

²⁰ Jan Ladislav Sýkora (1852–1928), profesor novozákonní biblistiky na pražské teologické fakultě, její trojnásobný děkan a v období 1901–1902 rektor české univerzity.

²¹ Církví oficiálně podporovaný a nejrozšířenější katolický překlad v druhé polovině devatenáctého století (nazvaný podle vydavatele, pražského Dědictví sv. Jana Ne-

chozí tradici kralicko-svatováclavsko-svatojanské, a představuje tak začátek v pravém smyslu moderního českého biblického překladu. Kritika „překlada starého“ se nese ve smyslu potřeby nové práce s předlohou (Sýkora sice ještě vychází z předlohy latinské, nicméně překládal „se stálým ohledem na text řecký“, a to dokonce tak, že podle vlastních slov spíše „překládal z textu řeckého se stálým ohledem na text Vulgaty“),²² oprav některých překladových a interpretačních chyb, ale hlavně poměrně rozsáhlé modernizace jazykových prostředků včetně znatelného ústu-
pu od dosud obvyklého vysokého stupně doslovnosti.

O málo mladším, ale stejně významným počinem byl starozákonní překlad Jana Hejčla,²³ který byl obdobně proveden „dle obecného znění latinského se stálým kritickým zřetelem k původním textům“.²⁴ Podobně jako Sýkora i on proklamuje distanci vůči předchozí překladatelské tradici (mj. se soustředí na to, aby výsledný text násilně nekopíroval nápadná lexikální, frazeologická a syntaktická schémata předlohy – svou radikální maximu „budtež proto též všechny hebraismy, grecismy i latinismy z překladu pečlivě vymýteny!“²⁵ nicméně ve skutečnosti naplnil jen zčásti). Starý zákon Jana Hejčla pak vytvořil spolu se Sýkorovým Novým zákonem (evangelia i apoštolář Sýkora mezitím dosti znatelně přepracoval²⁶ – směrem k ještě větší jazykové modernizaci) celek proslulé tzv. *Podlahovy bible* (1917-1925),²⁷ která rychle a definitivně vystřídala Svatojanskou bibli v roli autoritativní, „oficiální“ bible českých katolíků.

pomuckého), který textově úzce navazuje na předcházející tradici textu svatováclavského a (prostřednictvím úprav Františka Faustina Procházky v biblích přelomu 18. a 19. stol.) kralického. Celek této bible vyšel naposledy 1888/1889 (předchozí dvě vydání 1851 a 1857 byla ještě sázena švabachem).

²² Předmluva k evangeliáři (1909).

²³ Jan Nepomuk Hejčl (1868–1935), dlouholetý profesor Starého zákona a semitských jazyků na olomoucké teologické fakultě, její několikanásobný děkan.

²⁴ Podtitul Hejčlova Starého zákona.

²⁵ JAN HEJČL, *Nový překlad SZ. do češtiny*, in: Hlídko 30, 1913, s. 4.

²⁶ Sýkorův překlad evangelií vyšel vícekrát v různých úpravách, naposledy r. 1926.

²⁷ *Bible česká*, redigoval dr. ANTONÍN PODLAHA, I-II, Praha 1917–1925. První díl (Starý zákon) obsahoval tři svazky, druhý díl (Nový zákon) dva. První starozákonní svazek má (jako celek) vnočení 1917, ale první sešit tohoto svazku vyšel již r. 1913, z čehož pochází jistá rozkolísanost vnočení v bibliografiích. Fototypický reprint této bible vyšel znovu v pol. 80. let péčí amerických Čechů v Los Angeles a byl vcelku hojně pašován do komunistického Československa. V letech 1930–1940 také vychá-

Mezi českými evangelíky, kteří mezitím stále užívají „tradiční“ starobylý text kralický, se idea nového překladu vtěluje v díle profesora pražské evangelické bohoslovecké fakulty Františka Žilky.²⁸ Jeho Nový zákon přeložený z řecké předlohy se objevil roku 1933.²⁹ Na rozdíl od překladatelů katolických, kteří především museli i pro samo vydání svých počinů získat úřední církevní schválení (to však na druhou stranu už zajišťovalo vcelku hladké rozšíření aspoň mezi čtenáře většinové katolické církve), František Žilka, prozíravě počítající spíše s jistou rezervovaností církevního evangelického prostředí konzervativně přivyklého textu kralického, vsadil na vstřícnost a otevřenost vůči neteologickým akademikům a širší české veřejnosti. K závěrečné fázi své pečlivé práce přizval dva významné filology, bohemistu Emila Smetánku a grécistu Ferdinanda Stiebitze a brzy po vydání využil možnosti obsírně referovat o své překladatelské metodě mj. v časopisech *Naše řeč* (1935)³⁰ a *Slovo a slovesnost* (1936).³¹ V tomto případě došlo tedy k relativně intenzivnímu, byť časově omezenému kontaktu bibliistiky s „profánní“ filologií.³² Žilkovo dílo bylo odvážné, nové, na dosavadní české biblické tradici prakticky nezávislé. Publikování Žilkova Nového zákona znamenalo v pohledu na biblický překlad přímo revoluční skok. Zatímco Sýkora a Hejčl (přes množství systémových inovací) jakousi celkem znatelnou nit návaznosti na bible devatenáctého století přece jen podržují, Žilka (který se koneckonců musel vyrovnat s tradicí daleko starší!) pouta s Kralickou v podstatě přetřhl a v práci s jazykovými prostředky šel mnohem víc kupředu. Jeho snahou bylo „vystihnouti smysl a učiniti jej jasnějším v řeči, ve výrazu, ve skladbě, vyjádřiti jej skutečně česky, a to dnešní češtinou, ušlechtilou, ale lidovou, srozumitelnou bez balastu vzoru latiny např. v slovosledu, a bez strojenosti řečtiny např. v bohatství

zelo tzv. lidové vydání Podlahovy bible (především s redukovanou výkladovou částí), které však zůstalo torzem.

²⁸ František Žilka (1871–1944), teolog spíše liberální inklinace, bibliista, církevní historik, několikanásobný děkan pražské evangelické bohoslovecké fakulty.

²⁹ *Nový zákon*, z řečtiny přeložil FRANTIŠEK ŽILKA, Praha 1933.

³⁰ FRANTIŠEK ŽILKA, *O nový překlad Nového zákona. Prof. dru Emilu Smetánkovi k jeho 60. narozeninám*, in: *Naše řeč* 19, 1935, s. 365–371.

³¹ FRANTIŠEK ŽILKA, *Starý a nový překlad Nového zákona*, in: *Slovo a slovesnost* 2, 1936, s. 106–112.

³² Žilkova stať *Starý a nový překlad Nového zákona* se překvapivě znovu objevila o dvě desetiletí později, když ji Jiří Levý pojal do své proslulé antologie českých textů o překládání (JIRÍ LEVÝ, *České teorie překladu*, Praha 1957).

přechodníků, které v dnešní řeči mluvené i knižní skoro docela vymizely“.³³ Překlad byl zacílený do značné míry také na čtenáře, kteří už na biblický text vůbec nebyli zvyklí, a pokud jde o tradiční uživatele Bible kralické, Žilka na jejich adresu trefně poznamenal, že při četbě jeho textu „neobvyklý, netradiční výraz přinutí mnohého, aby si přemyslel některé biblické pojmy.“³⁴ Žilkův text byl nakonec akceptován v evangelických řadách spíše intelektuály, velmi vděčně však byl přijat početnými věřícími nedávno vzniklé církve československé (jimž jako bývalým katolíkům nebyla četba Písma denním chlebem) i lidmi, kteří již stáli mimo církev. Dočkal se sedmi vydání, naposledy ještě v r. 1970. Význam Nového zákona Františka Žilky lze stěží docenit, dá se říci, že větší či menší měrou ovlivnil (ať už v rovině systémových překladatelských voleb, nebo leckdy i přímou textovou inspirací) všechny další důležitější novozákonní překladatelské pokusy až do nejnovější doby.

Jan Hejčl (který mezitím chystal také svůj vlastní novozákonní překlad)³⁵ byl v r. 1933 pražským Dědictvím svatojanským vybidnut k provedení menší revize Nového zákona Jana L. Sýkory, kterou také velmi rychle uskutečnil. Výsledkem přepracování (spočívajícího opět především v jistém pokroku v modernizaci jazyka) byl Nový zákon Sýkora–Hejčl, který vyšel ve dvou svazcích (apoštolář 1933,³⁶ evangelia 1934).³⁷ Je pozoruhodné, že v evangeliáři se již dají bezpečně vysledovat inspirace zcela čerstvým překladem Žilkovým. Text Sýkorův–Hejčlův v české katolické církvi převzal prestiž původního překladu Sýkora a byl pak vydán ještě několikrát, naposled v r. 1947.³⁸

³³ FRANTIŠEK ŽILKA, *Nový překlad Nového zákona*, in: *Jubilejní ročenka Kalicha*, Praha 1930, s. 59.

³⁴ Viz Žilkovu předmluvu k překladu (*Nový zákon*, z řečtiny přeložil FRANTIŠEK ŽILKA, Praha 1933, s. VII).

³⁵ Začátkem třicátých let publikoval své osobité překlady některých apoštolských listů, náhlá smrt (1935) mu však zabránila v dokončení díla.

³⁶ *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Část druhá: Apoštolář*, podle Vulgaty se stálým ohledem na původní text (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. JAN LAD. SÝKORA, k tisku znovu připravil Dr. JAN HEJČL, Praha 1933.

³⁷ *Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Část první: Evangelia*, podle Vulgaty se stálým zřetelem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. JAN LAD. SÝKORA, k tisku znovu připravil Dr. JAN HEJČL, Praha 1934.

³⁸ Vermerova bibliografie uvádí mylně poslední vydání k roku 1946, srov. JOSEF BARTOŇ, *Moderní český novozákonní překlad*, s. 24.

Olomoucký bibliista Rudolf Col³⁹ vydal svůj Nový zákon poprvé v r. 1947⁴⁰ a prezentoval jej jako „úpravu“ textu Sýkora–Hejčl. Col však zvolil skromnou roli pouhého „upravovatele“ textu hierarchií preferovaného nejspíš s diplomatickým záměrem získat snáze potřebná církevní schválení,⁴¹ což se mu také podařilo. Přes zřetelnou návaznost na práci Sýkorovu a Hejčlovu je vysoká míra samostatnosti Colova díla mimo pochybnost. Zpráva v prestižním Časopise katolického duchovenstva je charakterizuje takto: „... je to překlad nový, jeho vlastní. Hlavní předností jeho práce je snaha vytvořit text evangelia češtinou novou, moderní, přizpůsobiti znění Písma sv. řeči dnes obvyklé, bez archaismů, bez slovesných tvarů dnes méně užívaných, zkrátka podati překlad evangelia člověku 20. století jeho mluvou“.⁴² Rudolf Col si k pomoci přibral vedle svého fakultního kolegy bibliisty Antonína Klevety i dva renomované bohemisty, Jana Springera a Oldřicha Králíka – na katolické straně je to první případ otevřenější spolupráce s „vysokou“ filologií.⁴³ Patrně na vrub toho jde skutečnost, že ve věci míry oproštění od zastaralých a zastarávajících jazykových prostředků se Colův text již pomalu blíží práci Žilkové (hlavně v rozbíjení delších souvětých celků, v „živějším“ slovosledu či v lexiku a frazeologii; hojně však využívá ještě např. přechodníků přítomných). Další vývoj se dá zaznamenat v autorem přepracovaném vydání z r. 1961,⁴⁴ které se už otevřeně hlásí k řeckému textu jako k hlavní předloze. Colův Nový zákon pak vyšel ještě jednou posmrtně (1970).⁴⁵ Novými zákony Rudolfa Cola se završuje první (starší) návazná linie moderních katolických překladů Sýkora – Sýkora–Hejčl – Col.

³⁹ Rudolf Col (1902–1964), docent olomoucké teologické fakulty, vyučoval bibliistiku a řečtinu.

⁴⁰ *Nový zákon*, Sýkorův překlad v revizi Hejčlově k tisku upravil, rozčlenil, úvody a poznámkami opatřil Dr. RUDOLF COL, Olomouc 1947.

⁴¹ Srov. dále k osudu překladu Škrabalova.

⁴² [autorská šifra R], *Nový zákon, přeložil Rudolf Col*, in: Časopis katolického duchovenstva 88, 1948, s. 185.

⁴³ Žádný ohlas ve filologických časopisech se však neobjevil. Naopak filolog O. Králík publikoval svůj „vlajkový“ referát o novém překladu, který mj. polemizuje s jazykové konzervativním filologem a teologem Josefem Vašicou, v periodiku pro kněze (OLDŘICH KRÁLÍK, *O překlad Nového zákona*, in: Věstník jednot duchovenstva 35, 1946, s. 329–332).

⁴⁴ *Nový zákon*, z původního řeckého znění přeložil, rozčlenil, úvody a poznámkami opatřil Dr. RUDOLF COL, Praha 1961.

⁴⁵ Nepatrné úpravy vůči edici z r. 1961 provedli hlavně v komentářové části Jarolím Adámek a Jan Sokol, mimochodem oba členové novozákonní skupiny kolektivu Českého ekumenického překladu.

Do silně konkurenčního prostředí brzy po druhé světové válce (v letech 1946–1948 je k dispozici několik nových novozákonních edicí Sýkora–Hejčl a zbrusu nový text Colův a také na evangelické straně je opět vydán text Žilkův) přichází se svým překladem olomoucký dominikán Pavel V. Škrabal,⁴⁶ jehož nejbližším spolupracovníkem byl jeho řádový spolubratr Ondřej M. Petrů. Škrabalova práce musela čekat na církevní schválení více než dva roky (1946–1948) a vyšla až v krajně nepříznivé době po únorovém převratu.⁴⁷ Důvod tkvěl v tom, že jeho dílu jakožto výrazně vybočujícímu z oficiální „sýkorovské tradice“ nebyla v konkurenci s textem Colovým (i se soudobými edicemi původního textu Sýkora–Hejčl) biskupskou konferencí přiznána celocírkevní důležitost. Významnou roli pak sehrál vleklý spor olomouckého světicího biskupa Stanislava Zely s dominikány a asi i fakt, že šlo o první moderní katolický překlad „s odkrytým hledím“ vypracovaný z řečtiny (přestože r. 1943 vyšla papežská encyklika *Divino afflante Spiritu* k překladům z originálů vybízející). Škrabalův text byl velmi nezávislý (ač i v něm lze shledat stopy verze Sýkora–Hejčl, která patrně posloužila jako rámcové východisko) a jeho specifická osobitost spočívá v tom, že chce „podat co nejuvěrnější český obraz původního znění“,⁴⁸ což v praxi znamená jisté přiblížení formální podobě originálu, větší inklinaci k doslovnosti. Současně však Škrabal (a Petrů, jehož podíl na práci byl vydatný) nechce sahat k nedomácím nebo archaizujícím jazykovým prostředkům, takže zde např. rozsáhlá souvětí nejsou výrazněji segmentována do menších celků a často je využíván prezens historický,⁴⁹ naproti tomu opět ubylo frazeologických napodobenin (grécismů a semitismů) a již téměř vůbec tu nenalezneme přechodníky (jako u Žilky).

⁴⁶ Pavel Vladimír Škrabal (1904–1964) vyučoval na řádovém učilišti v Olomouci, 1950–1955 z politických důvodů vězněn, po propuštění až do smrti nesměl vykonávat kněžskou ani učitelskou činnost.

⁴⁷ *Nový zákon*, z původního textu přeložil a vyložil Dr. PAVEL ŠKRABAL O. P., Olomouc 1948.

⁴⁸ ONDŘEJ MARIA PETRŮ, *Škrabalův překlad Nového zákona*, in: Na hlubinu 22, 1948, s. 331.

⁴⁹ Ve vysoké míře jej využil především Žilka, ale Žilkovou motivací byla spíše „hovorovost“, podobně jako u Cola, který prezens historický užívá méně (ale do „sýkorovské“ katolické překladové linie jej přímo uvedl – u Sýkory a Sýkory–Hejčla se vyskytují jen ojedinělé volby typu „dí“, „řkou“ převzaté ze starší překladové tradice). Škrabalovou motivací je v tomto případě naopak právě snaha o napodobení struktury originálu.

Zajímavý Škrabalův počín by byl odsouzen k zapomenutí (po Škrabalově uvěznění v rámci likvidace řeholí komunisty naprosto nebyla naděje na reedici), kdyby se ho v zahraničí neujal jeho spolupůvodce – emigrant Ondřej M. Petrů.⁵⁰ Primárně pro potřebu pomalu se konsolidující české katolické emigrace vydává v Římě nejprve evangeliář (1951)⁵¹ a pak ve dvou dalších svazcích apoštolář (1954/1955),⁵² které dohromady tvoří kompletní třísvazkový Nový zákon Škrabal-Petrů. Evangelia jsou mírně přepracovaný text Škrabalův, apoštolář je už v drtivé většině objemu samostatná práce Ondřeje M. Petrů. Originalita a osobitost Ondřeje Petrů probleskuje už v prvním svazku, ale naznačené trendy se naplno projevují v myšlenkově i překladatelsky náročných textech apoštoláře, kde se v porovnání s dosti doslovnými řešeními Škrabalovými už na první pohled vyjevuje systémové směřování právě opačné (např. radikální segmentace delších souvětí, ústup od užití prezentu vypravovacího, velmi vysoká frekvence struktur obsahujících *verbum finitum*). Klíčovými slovy jsou pro překladatele „obecná srozumitelnost“ a „přístupnost“ a v jejich zájmu neváhá zcela se zříci specifické příchuti „biblické češtiny“⁵³ (užívá i českých idiomů, místy signalizuje stylizovanou hovorovost, k dosažení plastičnosti výsledného textu využívá různorodých modifikujících a determinujících výrazů).⁵⁴ Systematická radikalita jeho překladatelské vynalézavosti je pro celý další vývoj českého biblického překládání svým významem zcela srovnatelná se zlomovou rolí, jakou sehrál v předchozím období překlad Františka Žilky.

Během tří desetiletí od začátku třicátých do konce padesátých let se objevily také některé důležité počiny z oboru překládání starozákonního. Ač nejde o překlad celého Starého zákona, za zmínku stojí, že z pro-

⁵⁰ Ondřej Maria Petrů (1915–1970), dominikán, církevní právník, svého odjezdu do Říma na studijní pobyt (1948) využil k emigraci. Žil v Římě a ve Vídni.

⁵¹ *Evangelia*. Z původního textu přeložil a vyložil P. Dr. PAVEL ŠKRABAL O. P., k tisku znovu připravil P. Dr. ONDŘEJ M. PETRŮ O. P., Vatikán 1951.

⁵² *Apoštolář I. část*. Z původního řeckého znění přeložil a vysvětlil P. Dr. ONDŘEJ M. PETRŮ, O. P., Řím 1954. *Apoštolář II. část*. Z původního řeckého znění přeložil a vysvětlil P. Dr. ONDŘEJ M. PETRŮ, O. P., Řím 1955.

⁵³ Viz ONDŘEJ MARIA PETRŮ, *Nový překlad Apoštoláře*, in: Vinculum, řada III, č. 3 až 4 (červenec–srpen 1953), s. 8.

⁵⁴ Příklady (první v pořadí je text Škrabalův, na druhém místě řešení Ondřeje M. Petrů): *Sk* 26,24 „Blouzníš, Pavle?“ – „Pavle, ty mluvíš z cesty!“ (idiom); *Sk* 17,29 „nesmíme se domnívat“ – „nemůžem se přece domnívat“ (hovorovost, modifikující výraz).

středí českých obcí izraelského vyznání vzešel vlastní rabínský překlad Pentateuchu (1932–1950; biblický text je předložen paralelně hebrejsko-česky)⁵⁵ z rukou rabínů Isidora Hirsche a Gustava Sichea.⁵⁶ Zajímavým pokusem bylo také čtyřsvazkové vydání starozákonního překladu nazvaného prostě Písmo (1947–1951)⁵⁷ od Vladimíra Šrámeka,⁵⁸ který pracoval na základě podstročnicku⁵⁹ Vladimíra Kajdoše.⁶⁰ Šrámek jako překladatel přistupoval k textům Písma jakožto k starobylym semitským památkám, záměrně co nejméně odhlížeje od role, kterou bible hrála a hraje v „živém“ náboženství a teologii českých křesťanů či judaistů, s cílem předložit překlad „sekulární“.

Pro katolické prostředí je nutné připomenout ještě svébytný překlad Starého zákona z ruky Josefa Hegera,⁶¹ na němž autor pracoval téměř

⁵⁵ *Pět knih Mojžíšových: Kniha první*, překladem českým opatřili rabíni Dr. ISIDOR HIRSCH, Dr. GUSTAV SICHER, Praha 1932. *Pět knih Mojžíšových: Kniha druhá*, překladem českým opatřil rabín Dr. ISIDOR HIRSCH, Praha 1935. *Pět knih Mojžíšových: Kniha třetí*, překladem českým opatřil rabín Dr. GUSTAV SICHER, Praha 1938. *Pět knih Mojžíšových: Kniha čtvrtá*, překladem českým opatřil rabín Dr. ISIDOR HIRSCH, Praha 1939. *Řeči Mojžíšovy: pátá kniha tory*, z hebrejského originálu DEVARIM přeložil a předmluvou opatřil Dr. GUSTAV SICHER, vrchní rabín pražský, vysvětlivky napsal GUSTAV FLUSSER, lektor novohebrejštiny na Orientálním ústavě v Praze, Praha 1950.

⁵⁶ Isidor Hirsch (1864–1949), Gustav Sicher (1880–1960).

⁵⁷ *Písmo. Sv. 1. Zákon: Když počal Bůh, A to jsou jména, Jahve zavolal Móšeho, Ve stepi Sínaj, To pak jsou slova*, přel. VLADIMÍR ŠRÁMEK za jazykové spolupráce (hebrejšтина) VLADIMÍRA KAJDOŠE, Praha 1951. *Písmo. Sv. 2. Nejstarší věštcí: Jehóšua, Mstitelé, Šemuél I–II, Králové I–II*, přel. VLADIMÍR ŠRÁMEK za jazykové spolupráce (hebrejšтина) VLADIMÍRA KAJDOŠE, Praha 1947. *Písmo. Sv. 3. Pozdější věštcí: Ješajáhú, Jirmejáhú, Jechezkél, Hóšea, Jóél, Amós, Óbadjá, Jóná, Míchá, Nachúm, Chabakkúk, Sefanjá, Chaggaj, Zecharjá, Mal'achí*, přel. VLADIMÍR ŠRÁMEK za jazykové spolupráce (hebrejšтина) VLADIMÍRA KAJDOŠE, Praha 1951. *Písmo. Sv. 4. Svitky: Chrámové zpěvy, Přísloví, Ijjob, Píseň písní, Rúth, Pusto je ve městě, Koheleth, Esthér, Dániél, Ezrá, Nechemjá, Dnové I–II*, přel. VLADIMÍR ŠRÁMEK za jazykové spolupráce (hebrejšтина) VLADIMÍRA KAJDOŠE, Praha 1948.

⁵⁸ Vladimír Šrámek (1893–1969), právník, divadelní režisér a dramaturg, překladatel (především antických textů).

⁵⁹ „Já jsem dělal doslovný a přesný překlad z hebrejštiny a do plynné formy jazykové překlad uváděl Dr. Šrámek, který také uveden jako hlavní překladatel“ (strojopis *Šoupis mých „plodů“*, 5. 11. 1955, Státní okresní archiv Nový Jičín, fond Vladimír Kajdoš, karton 3).

⁶⁰ Vladimír Kajdoš (1893–1970), nedostudovaný filolog, ruský legionář, generál československé armády, pracovník muzea ve Frenštátě, překladatel z mnoha jazyků.

⁶¹ Josef Heger (1885–1952), profesor bibliistiky na brněnském bohosloveckém učilišti a na pražské teologické fakultě.

čtvrt století.⁶² Vydání celku jeho díla obstarali až po jeho smrti ve třech dílech (1955/1956/1958)⁶³ biblisté Jan Merell a Josef Kotalík, jazykovou revizi českého textu provedl autorův bratr, germanista a překladatel ze severských literatur Ladislav Heger. Překlad, který „dokonale v duchu českého jazyka zpřístupňuje věřícím a milovníkům bible poklady biblické poesie a věčných pravd“,⁶⁴ už na první pohled překvapí pro českou křesťanskou tradici naprosto nezvyklým užitím semitizujících podob vlastních jmen (např. „Jisrael“, „Moše“, „Ješajah“) či zavedením „rekonstruované“ formy Božího jména „Jahve“. Někteří kolegové biblisté autorovi vytýkali jeho někdy snad až svévolně samostatnou práci s kritikou předlohového textu: „Heger sice překládá z originálu, ale po příkladu svého učitele Nivarda Schlögla⁶⁵ je poplatný názorům literárně kritické školy z přelomu století ... vynechává vše, co se mu zdá »vsuvkou« ...“⁶⁶ Významnou, ale dnes prakticky neznámou skutečností je, že Hegerův text a Colův Nový zákon (1961) byly dohromady chápány jako celek katolické bible – v titulu to není výslovně proklamováno, ale je to vidět na grafické a technické úpravě obou Zákonů.⁶⁷

Od Českého ekumenického překladu přes hranici tisíciletí

Vážné úvahy o radikální revizi Kralické bible či o možnostech zcela nového překladu krystalizují během padesátých let v českobratrské církvi

⁶² Už od počátku třicátých let publikoval řadu svých překladů jednotlivých starozákonních knih.

⁶³ *Písmo svaté Starého zákona* v překladu Mons. Dr. JOSEFA HEGERA, I: *Knihy dějepisné*, Praha 1958; II: *Knihy básnické-poučné*, Praha 1956; III: *Proroci*, Praha 1955.

⁶⁴ JAN MERELL, *Na okraj Hegerova překladu Starého zákona*, in: *Duchovní pastýř* 5, 1955, s. 182.

⁶⁵ Nivard Schlögl (1864-1939), rakouský cisterciák, biblista, profesor Starého zákona na vídeňské teologické fakultě, překladatel bible do němčiny (jeho překlad se právě z důvodu příliš liberálního zacházení s předlohovým textem dostal na církevní index).

⁶⁶ VÁCLAV BOGNER, *Starozákonní texty v liturgii*, in: *Katolické noviny* 21, 1969, č. 47, s. 1. Editori Hegerova textu Jan Merell a Jan Kotalík však většinu odsunutých úseků vkládají na původní místa (JAN MERELL, *Na okraj Hegerova překladu Starého zákona*, s. 182) a upravují text Písma i komentářů tak, „aby odpovídal dnešnímu stavu katolické exegese“ (viz editorskou předmluvu v I. dílu).

⁶⁷ Rudolf Col tuto skutečnost přímo zmiňuje v předmluvě ke svému Novému zákonu (1961).

evangelické.⁶⁸ Na počátku r. 1961 se pak sešla skupina osmi duchovních této církve pod vedením starozákonníka Miloše Biče,⁶⁹ aby zahájila kolektivní práci na novém překladu Starého zákona, na podzim pak skupina novozákonníka Josefa B. Součka⁷⁰ (sedm duchovních československé církve a jako „pozvaný znalec“ i novozákonník Jindřich Mánek z církve československé) s úmyslem nově přeložit Nový zákon. Celý dvojkolektiv se brzy významně rozrostl o další členy (mezi nimiž bylo také několik bohemistů), včetně křesťanů z dalších pěti církví.⁷¹ Mezi nimi byli i odborníci oficiálně pověřeni českou římskokatolickou církví, a tak celý projekt nabyl široce ekumenického charakteru. Po smrti Josefa B. Součka (1972) postavila novozákonní překladatelská komise do svého čela akademika z řad československé církve Jindřicha Mánka,⁷² po jeho úmrtí (1977) se stal protagonistou skupiny Součkův nástupce na pražské evangelické fakultě Petr Pokorný.⁷³ Jednosvazková bible v tomto Českém ekumenickém překladu (obvyklá zkratka: ČEP) vychází poprvé v jubilejním roce Kralické bible 1979,⁷⁴ r. 1984 je pak dokončena velká šestnáctisvazková edice s komentáři (1968–1984),⁷⁵ r. 1985 vychází ješ-

⁶⁸ Srov. MILOŠ BIČ, *Obadja-Abdiáš. Několik exegetických poznámek k diskusi o překladech a možnostech nového překladu Starého zákona*, in: *Theologia evangelica* 4, 1951, s. 65–74, a JOSEF B. SOUČEK, *O potřebě a způsobu revise Kralického překladu*, in: *Theologická příloha Křesťanské revue* 1954, s. 61–69. Už v r. 1947 však vydává Josef Bohumil Souček vlastní překlad listu Koloským.

⁶⁹ Miloš Bič (1910–2004), profesor starozákonní biblistiky na pražské evangelické teologické fakultě.

⁷⁰ Josef Bohumil Souček (1902–1972), profesor novozákonní biblistiky na pražské evangelické teologické fakultě.

⁷¹ Na překladu postupně pracovalo (včetně revize 1979–1984) třicet jedna osob ve skupině starozákonní a šestnáct osob v novozákonní (jmenovitě jsou uvedeni ve většině vydání celé bible), přičemž příležitostných a neformálních spolupracovníků bylo ještě podstatně více. Zastoupené církve: bratrská, československá evangelická, československá husitská, evangelická metodistická, pravoslavná, římskokatolická.

⁷² Jindřich Mánek (1912–1977), profesor novozákonní biblistiky na pražské československé teologické fakultě.

⁷³ Petr Pokorný (*1933), profesor novozákonní biblistiky na pražské evangelické teologické fakultě.

⁷⁴ *Bible. Písmo svaté Starého i nového zákona. Ekumenický překlad*, z hebrejštiny, aramejštiny a řečtiny přeložila ekumenická komise pro Starý a Nový zákon, Praha 1979.

⁷⁵ *Nový překlad Písma svatého: Starý zákon*, překlad s výkladem, Praha 1968 až 1984. Sv. 1–14. *Nový překlad Písma svatého: Nový zákon*, překlad s poznámkami, Praha 1968–1984. Sv. 15–16.

tě „dodatkový“ svazek starozákonních apokryfů.⁷⁶ V letech 1979–1984 podrobily obě komise překlad revizi, r. 1987⁷⁷ se objevilo první jedno-svazkové vydání s deuterokanonickými knihami Starého zákona (tj. s kompletním katolickým kánonem), další malá revize proběhla v letech 1998–2000. Do prosince 2009 vyšlo devatenáct edicí celé bible s kratším (protestantským) kánonem Starého zákona a sedmáct s delším (s deuterokanonickými knihami).⁷⁸ Vedle toho je zde řada samostatných vydání Nového zákona a v r. 2008 se navíc objevila zajímavá edice předkládající synopticky texty ČEP a Kralické bible, a to včetně knih deuterokanonických a některých pseudepigrafů.⁷⁹ Petr Pokorný klade ČEP „podle jeho jazykové roviny“ (na ose od překladů do jazyka hovorovějšího po konzervativní reformační překlady) „málo doleva od středu současného spektra“ s tím, že „Starý zákon je přeložen s větším důrazem na ekvivalenci až konkordantnost“, zatímco tvůrci Nového zákona „překládali s důrazem na komunikativní funkci jazyka s vědomím, že nositelem významu, jehož ekvivalence musí být respektována, je především věta.“⁸⁰ Vůči ČEP byly vzneseny i jisté kritické výhrady (hlavně v oblasti stylu),⁸¹ což ale nic nemění na tom, že výsledek práce překladatelů vyplnil nadšený výrok jednoho z emigračních biblistů z počátečního období projektu ČEP: „Uskutečnit překlad ekumenický znamená v dějinách české bible událost epochální.“⁸² Byl to překlad v mnoha ohledech přelomový: šlo o práci plánovaně a výrazně týmovou, mezi-konfesní, podloženou potřebnou kvalifikací autorů a aspoň v určité míře

⁷⁶ *Nový překlad Písma svatého: Starý zákon. Dodatek: Apokryfy zvané též Knihy deuterokanonické či nekanonické*, překlad s výkladem, Praha 1985.

⁷⁷ Kvůli metoděskému výročí (885) nese tato edice v roce 1985.

⁷⁸ Podle laskavého sdělení redaktora České biblické společnosti Ladislava Žilky (prosinec 2009).

⁷⁹ *Bible. Český ekumenický překlad. Bible kralická. Česká synoptická Bible*, v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613, Praha 2008. Z pseudepigrafů obsahuje *Modlitbu Menášeho, Třetí a Čtvrtou Ezdrášovu, Třetí Makabejskou*.

⁸⁰ PETR POKORNÝ, *Český ekumenický překlad Písma*, in: *Česká bible v dějinách evropské kultury*, (vyd.) HELENA PAVLINCOVÁ – DALIBOR PAPOUŠEK, Brno 1994, s. 12-13.

⁸¹ Viz především HELENA KURZOVÁ, *Biblický jazyk v ekumenickém překladu*, in: *Teorie a empirie. Bichla pro Krčmovó*, (vyd.) TOMÁŠ HOSKOVEC – ONDŘEJ ŠEFCÍK – RADIM SOVA, Brno 2006, s. 91-101.

⁸² Z dopisu Zdeňka Švédy děkanu litoměřické katolické bohoslovecké fakulty Janu Merellovi (Stuttgart 25. 12. 1966; Spisovna Centra dějin české teologie KTF UK, fond Jan Merell, kart. 1: personalia, sl. Publikace – smlouvy a záměry).

už také zohledňující výsledky moderní teorie překladu.⁸³ ČEP se rychle stal nejrozšířenějším z moderních českých překladů bible a díky fundovanosti a akademickému zázemí svých tvůrců si získal vysokou prestiž i v „sekulárních“ odborných kruzích – dnes je to standardní text, užívaný všeobecně pro biblické citace v odborné literatuře.

Souběžně s postupující prací ekumenických komisí ve vlasti (od r. 1961) neustává ani překladatelská aktivita v katolické emigraci, kde Ondřej M. Petrů pracuje na další verzi Nového zákona, vycházející přirozeně ze své třísvazkové novozákonní edice z padesátých let (Škrabal–Petrů). V duchu zásad, které již uplatnil v apoštoláři (tj. směrem k rozvolnění a „běžnému jazyku“),⁸⁴ radikálně přepracovává evangelia, v apoštoláři pak mírně ustupuje naopak směrem k větší doslovnosti – s ohledem na to, že jeho text, původně určený spíš k soukromé četbě, začal být mezitím „oficiálně“ užíván pro liturgické lekce.⁸⁵ Plodem práce, na níž měl v roli nejbližšího spolupracovníka nezanedbatelný podíl také biblista Zdeněk Švéda⁸⁶ (a konzultován byl i brněnský bohemista František Pekárek), bylo jednosvazkové římské vydání Nového zákona (1969).⁸⁷ Zajímavým detailem je, že tento text se v jisté míře prokazatelně inspiroval již také textem vznikajícího ekumenického překladu⁸⁸ (jehož části byly časopisecky publikovány od začátku šedesátých let a na němž koneckonců také sám Švéda neformálně spolupracoval). Další edice, vydatně revidovaná (především na základě četných námětů brněnského bohemisty Františka Kopečného),⁸⁹ celkově vzato ještě o něco

⁸³ Objevují se např. práce bohemisty a slavisty Karla Horálka (hlavně vysokoškolská učebnice KAREL HORÁLEK, *Kapitoly z teorie překládání*, Praha 1957) a zejména dvě monografie Jiřího Levého (JIŘÍ LEVÝ, *České teorie překladu*, Praha 1957 a JIŘÍ LEVÝ, *Umění překladu*, Praha 1963), nemluvě pak o nejvýznamnějších pracích Eugena A. Nidy týkající se problematiky biblického překladu, které vycházejí právě od počátku šedesátých let.

⁸⁴ Viz výše v odstavci o překladu Škrabal–Petrů.

⁸⁵ V exilových edicích českého misálku od Zdeňka Švédy.

⁸⁶ Zdeněk Švéda (1925–1968), biblista v emigraci, hlavně ve Stuttgartu, blízký spolupracovník Ondřeje M. Petrů a posléze korespondenční a „dojízďející“ spolupracovník Součkovy novozákonní překladatelské skupiny v projektu ČEP.

⁸⁷ *Nový zákon*, z původního řeckého znění přeložil a vysvětlivkami opatřil Dr. ONDŘEJ M. PETRŮ O.P., Řím 1969.

⁸⁸ Upozornil na to JINDŘICH MÁNEK, *Bible v českých zemích*, Praha 1975, s. 73–75.

⁸⁹ Většina návrhů byla publikována v recenzi FRANTIŠEK KOPEČNÝ, *Nad nejnovějším překladem Nového zákona*, in: *Studie* 4, 1969, s. 507–516.

plynulejší, sdělnější, civilnější, vyšla vzápětí ve Vídni (1970).⁹⁰ Následující, již posmrtné vydání, které překladový text vrací k římské verzi z r. 1969, je publikováno opět v Římě r. 1976. Vídeňská edice pak vyšla ještě v několika přetiscích v osmdesátých letech a (již ve vlasti) na začátku let devadesátých. Všechny Nové zákony Ondřeje M. Petřů byly za komunistického režimu hojně (většinou nelegálně) převáženy a posílány do vlasti a čteny křesťany všech vyznání.

Na text Ondřeje M. Petřů (a to ve větší míře na verzi římskou) těsně navázal (o málo konzervativnější) Nový zákon katolického biblisty Václava Bognera.⁹¹ Jako komplet byl publikován až v r. 1989,⁹² tj. rok po smrti svého hlavního autora,⁹³ ale už od sedmdesátých let figurovaly perikopy tohoto překladu v českých katolických liturgických knihách. Hlavní význam Bognerova Nového zákona tkví právě v tom, že v katolické církvi plní prestižní funkci oficiálního textu liturgického.⁹⁴ Nesmí se zapomínat ani na to, že se v něm završuje druhá (mladší) návazná řada katolických novozákonních překladů Škrabal – Škrabal–Petřů – Petřů – Bogner. Kompletní text vyšel bez podstatných změn ještě třikrát, naposledy r. 2006. Václav Bogner překládal i Starý zákon a perikopy v jeho verzi byly do katolických liturgických knih také přijaty. Řadu celých starozákonních knih postupně publikoval (od r. 1973) knižně, ale celek Starého zákona už připravit nestačil. Projektu velké revize Bognerových starozákonních překladů včetně přeložení chybějících částí se

⁹⁰ *Nový zákon*, z původního řeckého znění přeložil Dr. ONDŘEJ M. PETŘŮ O.P., Vídeň 1970. Tato edice měla dvě verze, s poznámkami a bez nich. To bylo technicky snadno řešitelné při jediné sazbě – poznámky byly umístěny až vzadu za textem.

⁹¹ Václav Bogner (1911–1988), docent semitských jazyků na pražské katolické teologické fakultě (do r. 1950), pak v duchovní správě.

⁹² *Nový zákon*, text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě, Praha 1989.

⁹³ Bogner se v předmluvě k Novému zákonu prezentuje jako „vedoucí překladatelské skupiny biblistů“, jejíž členové nejsou jmenováni. Ve vydaných starozákonních knihách je jako překladatel a autor komentářů jmenován sám Bogner, role spolupracovníků (mezi nimiž jsou biblisté, filologové, ale i básník František Lazecký) je charakterizována slovem „recenzovali“.

⁹⁴ Na počátku sedmdesátých let se zdálo, že za katolický liturgický text bude přijat ČEP. Po roztržce (1973) mezi ekumenickou překladatelskou skupinou a katolickou překladatelskou komisí pro lekcionář, kterou vedl Václav Bogner (a která podle mínění kolektivu ČEP s českým ekumenickým textem zacházela s nepřipustnou svévolí), se katolická hierarchie rozhodla do lekcionářů přijmout text Bognerův.

nedávno chopila skupina překladatelů pod vedením biblistů Josefa Hřebíka a Jaroslava Brože z Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy a v r. 2006 vyšel první svazek tohoto tzv. *Českého katolického překladu*.⁹⁵

Vedle prací, které vzešly z „tradičních“ církví, se v osmdesátých letech objevila také zvláštní „konfesi“⁹⁶ bible, kterou skupina překladatelů z tehdy zákonem nepovolené náboženské společnosti svědků Jehovových pořídila z autoritativní anglické předlohy (vydané světovým ústředím společnosti v americkém Brooklynu). Jde o úmyslně anonymní⁹⁷ samizdaty *Křesťanská řecká písmena* (1982)⁹⁸ a *Překlad hebrejských písem* (ve čtyřech dílech, 1983–1987),⁹⁹ které byly v popřevratové době po velké revizi nahrazeny dalšími, už standardně tištěnými edicemi nesusoucími označení *Překlad nového světa* (poprvé 1991).¹⁰⁰

Na samém sklonku komunistického režimu (1989) byl vydán novozákonní překlad *Slovo na cestu*,¹⁰¹ který sám sebe označuje jako „parafrázovaný text Nového zákona“ a který se volně, spíše jen metodologicky inspiroval v anglické *Living Bible*.¹⁰² Vytvořila ho neformální skupina

⁹⁵ *Pentateuch (Pět knih Mojžíšových). Český katolický překlad*, překlad VÁCLAVA BOGNERA zrevidovali, doplnili a výkladovými poznámkami opatřili JAROSLAV BROŽ, JOSEF HŘEBÍK, PETR CHALUPA, PAVEL JARTYM, MLADA MIKULICOVÁ a LADISLAV TICHÝ, Kostelní Vydří 2006.

⁹⁶ Nápadná je rekonstrukce Božího jména v podobě „Jehova“ a to, že se některá nauková specifika (např. o smrtelnosti duše) promítají nejen do komentářů, ale i do samotného překladu.

⁹⁷ Nikoli jen z důvodu tehdy nutné konspirace. Svědkové Jehovovi nezveřejňují jména autorů na základě platných instrukcí amerického ústředí.

⁹⁸ *Křesťanská řecká písmena* [b. a., b. m., 1982].

⁹⁹ *Překlad hebrejských písem, I-IV* [b. a., b. m., 1983–1987].

¹⁰⁰ *Překlad nového světa Svatých písem*, přeloženo z revidovaného anglického vydání z roku 1984, Brooklyn – New York 1991.

¹⁰¹ *Slovo na cestu. Parafrázovaný text Nového zákona*, podle původního řeckého textu a s přihlédnutím k běžným českým překladům vytvořila skupina překladatelů, Praha 1989.

¹⁰² K překladům typu *The Living Bible* se dnes řadí celá řada textů v mnoha jazycích. Jde o poměrně velmi „volné“ překlady, které obracejí pozornost na běžného nepoučeného čtenáře a kladou velký důraz na srozumitelnost a čtivost výsledného textu, a to i za cenu, že části textu parafrázuje, někdy i vynechávají nebo doplňují. První moderní text tohoto typu, který vzápětí našel obrovskou publicitu, vytvořil Američan Kenneth N. Taylor (1917–2005). První vydání Nového zákona: *New Testament, Paraphrased*, Wheaton, Illinois 1967. Celá bible: *The Living Bible, Paraphrased*, Wheaton, Illinois 1971.

přátel-překladatelů (většinou teologů-duchovních, ale i lidí s praktickou zkušeností s překlady z moderních jazyků) z různých denominací (církve adventistů, bratrská, česko-bratrská evangelická, metodistická, římskokatolická, bratrská jednota baptistů), protagonistou a moderátorem byl adventistický kazatel Jiří Drejnar.¹⁰³ Překlad se vyznačuje mimořádnou živostí a komunikativností, v některých úsecích (především nenarrativních, spekulativních) je natolik „volný“, že přechází do opravdové parafráze – adaptovaného textu.¹⁰⁴ Tento Nový zákon vyšel zatím čtyřikrát (naposledy r. 2000), z toho třetí vydání bylo použito v sešitovém (dvacetiosmisvazkovém) vydání kompletní „parafrázované“ bible nazvané *Průvodce životem* (1994–2004).¹⁰⁵ Starozákonní knihy jsou v *Průvodci životem* přeloženy z angličtiny, stejně jako bohaté komentující poznámky (zaměřené na praktický duchovní život) k oběma Zákonům.¹⁰⁶

Opačný přístup, velmi výrazné „přísné“ tíhnutí k doslovnosti a snaha o kopírování formálních struktur originálu (včetně úsilí o konkordantní překládání některých výrazů) s úmyslem co nejvíc přiblížit zájemci podobu původního textu, se projevil v novozákonním překladu Antonína Zeliny a Pavla Jartyma,¹⁰⁷ který vznikl pod patronací evangelikálně orientované Křesťanské misijní společnosti a byl publikován pod názvem *Nová smlouva* (1994).¹⁰⁸ Tento „studijní překlad“ obsahuje množství pomocných značek (upozorňujících např. na gramatické tvary či na užití významných termínů) přímo v textu a řadu poznámek pod čarou, jež jed-

¹⁰³ Jiří Drejnar (*1931), duchovní církve adventistů sedmého dne (za komunistického režimu dlouho bez státního souhlasu), 1990–2002 v čele české odbočky International Bible Society.

¹⁰⁴ Prostředky adaptace jsou zde především vynechávky částí textu, vysvětlující vsuvky (bez opory v originále), interpretující překlad výrazně významově zužující, vynechání části informace shrnutím. Příklad parafrázovaného úseku: *J 1,1* „Kristus existoval od věčnosti, byl stále s Bohem Otcem a byl to Bůh sám.“

¹⁰⁵ Deset novozákonních svazků vycházelo 1994–1997, osmnáct starozákonních 1994–2004.

¹⁰⁶ Z anglojazyčné *Life Application Bible for Students*, Wheaton 1992.

¹⁰⁷ Oba překladatelé, laborant Pavel Jartym (*1960) a matematik Antonín Zelina (*1941), se biblické jazyky naučili jako samoukové. A. Zelina při práci hojně využíval svých zkušeností z oblasti programování a počítačového softwaru. Na pomoc jim byla skupinka sedmi spolupracovníků, v tiráži jsou uvedeni jako „korektoři“ pro řečtinu a češtinu.

¹⁰⁸ *Nová smlouva. Překlad KMS*, z řeckého originálu přeložili ANTONÍN ZELINA a PAVEL JARTYM, Praha 1994.

nak odkazují k originálním strukturám, jednak pomáhají osvětlit biblické reálie. Dotisk *Nové smlouvy* vyšel r. 1995, mírně revidované vydání (především s rozšířeným vysvětlivkovým aparátem) pak r. 2000.¹⁰⁹ Ještě dál obdobným směrem šel velmi málo známý Nový zákon Miloše Pavlíka,¹¹⁰ který jeho autor vydal r. 1995 na Slovensku.¹¹¹ Pavlíkův až úporně doslovný text je doprovázen mnohem hojnějšími vysvětlivkami (předkládajícími velmi často ještě doslovnější řešení) a v rejstříku užitých jazykových prostředků nalezneme i prvky knižní a zastaralé (přechodníky, infinitivy na -ti). Zcela extrémní polohu snahy o doslovnost, resp. „věrnost“ představuje novozákonní text z ruky Johna Podmolika,¹¹² který vyšel poprvé jako malotirážní tisk v Austrálii (1995/1996),¹¹³ po přepracování pak v Česku knižně pod názvem *Nový kovenant* (2000).¹¹⁴ Autor mnohdy překračuje meze českého jazykového systému a kromě toho si pomáhá zvláštními lexikálními novotvory (zpravidla výpůjčkami z angličtiny).¹¹⁵

Na konci devadesátých let byl publikován Nový zákon, který vznikl v rámci projektu *Nová Bible kralická* (1998)¹¹⁶ Evangelikální křesťané

¹⁰⁹ *Nová smlouva: překlad KMS*, druhé revidované vydání, přeložili ANTONÍN ZELINA a PAVEL JARTYM, Praha 2000.

¹¹⁰ Miloš Pavlík (*1922), neformální křesťan bez církevního zařazení, biolog, řečtinu se naučil jako samouk. Od 50. let žije na Slovensku, publikoval také svůj překlad Nového zákona do slovenštiny.

¹¹¹ *Soubor spisů, obecně známý pod názvem Nový zákon a obsahující evangelia, Skutky apoštolů, apoštolské listy a knihu Zjevení*, z revidovaného řeckého textu se stálým zřetelem k anglickému překladu Johna Nelsona Darbyho přeložil MILOŠ PAVLÍK, Tvrdošín (Slovensko) 1995.

¹¹² John Podmolik / Jan Podmolík (*1949), původně výtvarník-grafik, od 1982 emigrant v Austrálii. Absolvoval intenzivní biblické kurzy, r. 1996 se po ordinaci na kazatele vrátil do České republiky s cílem hlásat zde evangelium a dokončit a šířit nový překlad bible. Vedoucí kazatel nezávislé denominace Cesta Panujícího v Olomouci, teologicky blízké evangelikálnímu proudu Hnutí víry.

¹¹³ *Dobrá zpráva podle Matouše, Marka, Lukáše a Jana a Skutky Poslaných*, z řeckého originálu přeložil JOHN PODMOLIK, Concord, New South Wales 1995. *Dopisy Poslaných – od dopisu Římanům po Odhalení Janovi*, z řeckého originálu přeložil JOHN PODMOLIK, Concord, New South Wales 1996.

¹¹⁴ *Nový kovenant*, z řeckého originálu přeložil JOHN PODMOLIK, Olomouc 2000.

¹¹⁵ Např. *Mt* 1,18 „Ale to zplazení Ježíše anointujícího bylo takhle: protože jeho matka Marie, zasnoubená Josefovi, před jejich scházením se byla nalezena držící v lůně ze světicího spiritu.“

¹¹⁶ *Nový Zákon – Nová Bible kralická*, z řeckého textu se stálým ohledem na kralické znění přeložili ALEXANDR FLEK a PAVEL HOFFMAN, Plzeň 1998.

Alexandr Flek a Pavel Hoffman¹¹⁷ na něm pracovali se záměrem „vytvořit překlad, jenž by byl zároveň čtivý, srozumitelný a přitom co nejbližší řeckému originálu i Bibli kralické“.¹¹⁸ Ve skutečnosti nejde o revizi Kralické bible, nýbrž o svébytný moderní překlad, u něž jsou návaznosti na Kralickou bibli víceméně jen symbolické (nejvýše místy v oblasti lexika a frazeologie) a spíše je někdy možno nalézt menší textové inspirace v ČEP.

Století moderního biblického překladu: tři „jubilejní bible“

Konec prvního desetiletí po roce 2000 přináší dokončení a vydání tří kompletních biblí, které jako by symbolicky završily století od publikování Sýkorova evangeliáře (1909), prvního výrazného počínu moderní české biblické překladatelské práce.

Již zmíněný Flekův–Hoffmanův Nový zákon vyšel od r. 1998 vícekrát. Zásadní význam má výrazně revidovaná verze z r. 2004,¹¹⁹ která se spolu se čtyřmi svazky čerstvě přeloženého Starého zákona¹²⁰ vřadila do kompletu Nové Bible kralické (dokončen 2008) s tím, že jako šestý svazek mají být v budoucnu ještě přeloženy starozákonní knihy apokryfní, čímž by vznikl celek analogický kralické Šestidílece. Starý zákon spolu s Alexandrem Flekem překládal lingvista Jiří Hedánek¹²¹ a na výsledném textu obou Zákonů spolupracovalo několik dalších osob včetně kvalifikovaných bohemistů. V r. 2009 se pak tento překlad (opět po

¹¹⁷ Alexandr Flek (*1968) a Pavel Hoffman (*1972), absolventi teologických studií na zahraničních vysokých školách evangelikálního zaměření.

¹¹⁸ Z předmluvy překladatelů (*Nová Bible kralická – Nový Zákon*, s. 3).

¹¹⁹ Toto vydání už neproklamuje „stálý ohled na kralické znění“: *Nový Zákon – Nová Bible kralická*, z řečtiny přeložil ALEXANDR FLEK, České Budějovice 2004.

¹²⁰ *Knihy Mojžišovy – Nová Bible kralická*, z hebrejštiny přeložil ALEXANDR FLEK, České Budějovice 2002. *Historické knihy Starého zákona – Nová Bible kralická*, z hebrejštiny přeložili JIŘÍ HEDÁNEK a ALEXANDR FLEK, České Budějovice 2005. *Poetické knihy Starého zákona – Nová Bible kralická*, z hebrejštiny přeložili ALEXANDR FLEK a JIŘÍ HEDÁNEK, České Budějovice 2006. *Prorocké knihy Starého zákona – Nová Bible kralická*, z hebrejštiny přeložili ALEXANDR FLEK a JIŘÍ HEDÁNEK, České Budějovice 2008.

¹²¹ Jiří Hedánek (*1956), anglista, translatolog, biblické jazyky studoval v několika kurzech na jazykové škole, FF UK a na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě.

menší revizi) objevil jako jednosvazková *Bible 21*.¹²² *Bibli 21* (resp. Novou Bibli kralickou) bychom na osách volnost–doslovnost a hovoro-
vost–knižnost našli v podobné pozici jako novozákonní překlady Ondřeje M. Petru. Z jejich nápadných inovací lze uvést celkem odvážnou vynalézavost v lexiku a frazeologii či zdařilou snahu o rytmizaci v poetických partiích,¹²³ ale také (někdy snad problematický) občasný experiment s užitím rýmu.¹²⁴

Také antipod *Bible 21*, doslovný novozákonní překlad „studijního typu“ *Nová smlouva*, byl znovu revidován a vyšel s podtitulem *Český studijní překlad* (2007).¹²⁵ V r. 2009 (po opětné menší revizi *Nové smlouvy*) se pak objevila kompletní bible v jediném svazku.¹²⁶ Překlada-
teli *Staré smlouvy* byli evangelikální křesťané Michal Krchňák,¹²⁷ Karel Dřížal,¹²⁸ Jiří Hedánek a Antonín Zelina. Stejně jako předtím samostatná *Nová smlouva* je také celá tato bible vybavena velmi důkladným výkladovým aparátem, který má čtenáři pomoci co nejhlouběji nahlédnout do struktur originálního textu a do biblického myšlení i reálií.

V r. 2008 je publikován sedmnáctý a poslední sešit „pracovního vydání“ (1994–2008)¹²⁹ tzv. *Jeruzalémské bible*, na podzim 2009 pak její definitivní verze jednosvazková.¹³⁰ Je to česká mutace¹³¹ kolektivního díla,¹³² které přišlo na svět péčí prestižní L'École biblique et archéolo-

¹²² *Bible, překlad 21. století*, vedoucí projektu ALEXANDR FLEK, Praha 2009. Běžnější je zkrácené označení, jehož užívají sami autoři: *Bible 21*.

¹²³ Např. *Př* 6,6 „Jdi za mravencem, pecivále, pozoruj ho a zmoudříš hned!“

¹²⁴ Je-li rýmování v překladu novým, nezvyklým prvkem, je třeba dvojnásob dbát na to, aby nevyznělo banálně: *Ž* 8,10 „Hospodine, Pane náš, všude na zemi slavné jméno máš.“

¹²⁵ *Nová smlouva: český studijní překlad*, přeložili ANTONÍN ZELINA a PAVEL JARTYM, Praha 2007.

¹²⁶ *Bible. Český studijní překlad*, první souborné vydání, *Stará smlouva*: přeložili MICHAL KRCHŇÁK, KAREL DRÍZAL, JIŘÍ HEDÁNEK, ANTONÍN ZELINA, *Nová smlouva*: přeložili ANTONÍN ZELINA a PAVEL JARTYM, Praha 2009.

¹²⁷ Michal Krchňák (*1960), vystudoval husitskou teologii, učil biblické jazyky.

¹²⁸ Karel Dřížal (*1961), vystudoval evangelickou teologii, učil biblické jazyky.

¹²⁹ *Jeruzalémská bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*, pracovní vydání, I–XVII, Praha 1994–2008.

¹³⁰ *Jeruzalémská bible. Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou*, Kostelní Vydří – Praha 2009.

¹³¹ Jeruzalémská bible dnes existuje v řadě jazykových verzí, v r. 2008 byla dokončena také verze slovenská.

¹³² První vydání (*La Sainte Bible traduite en français sous la direction de L'École biblique de Jérusalem*) bylo realizováno ve čtyřiceti třech svazcích v letech 1948 až

gique française v Jeruzalémě.¹³³ Protagonisty české verze jsou František a Dagmar Halasovi,¹³⁴ ale celkem se v letech 1980–2009 prací na překladu bible samé i komentářové části účastnila zhruba dvacítka osob (většinou biblistů, ale nechybí ani bohemisté). Komentářová část byla jako celek s malými úpravami převedena z francouzského vydání. Sám překlad Písma byl pořízen „metodou nepřímého a srovnávacího překladu“¹³⁵ – biblický text byl přeložen nejprve z francouzštiny a posléze pečlivě porovnáván s hebrejským, aramejským a řeckým originálem.¹³⁶ Po půl století (od katolické bible Heger–Col) je tu tedy opět text Starého i Nového zákona opatřený rozsáhlým výkladovým aparátem, tj. úvody a podrobně komentujícími poznámkami, které se netýkají jen jazyka a reálií, ale nevyhýbají se ani solidní teologické interpretaci v katolické tradici. Za určitou slabinu českého překladu Písma samého je možno pokládat občasně nápadně kontrastní užití stylisticky příznakových jazy-

1954, r. 1956 vychází jednosvazková edice se zkrácenou komentářovou částí, další revize (už pod názvem *La Bible de Jérusalem*) vyšla r. 1973, zatím poslední přepracovaná verze pak byla publikována v r. 1998.

¹³³ Instituce, jež vznikla r. 1890, má na svém kontě množství kvalitních publikací především z biblické exegeze, archeologie a filologie starých jazyků (např. FELIX MARIE ABEL, *Grammaire du grec biblique suivie d'un choix de papyrus*, Paris 1927, je brilantní, neprávem opomíjená monografie objevným způsobem podrobně analyzující a popisující řečtinu Septuaginty a Nového zákona). Studovalo na ní také několik významných českých biblistů a orientalistů, včetně např. Aloise Musila, Antonína Klevety či překladatelů bible Jana Hejčla, Josefa Hegera a Pavla V. Škrabala (viz PAVEL JÄGER – LUKÁŠ NOSEK – TOMÁŠ PETRÁČEK, *Ve službě Písmu a církvi: čeští studenti Jeruzalémské biblické školy*, in: *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 19, 2009, č. 3, s. 55–117). Osobnosti jejího zakladatele je zasvěcena původní česká monografie (TOMÁŠ PETRÁČEK, *Marie-Joseph Lagrange. Bible a historická metoda*, Praha 2005), instituci samé pak jedno celé číslo časopisu *Salve. Revue pro teologii a duchovní život* 19, 2009, č. 3).

¹³⁴ František X. Halas (*1937), historik, v 90. letech velvyslanec u Svatého stolce, pak profesor církevních dějin na olomoucké teologické fakultě; Dagmar Halasová (*1938), filoložka (francouzština – španělština – rumunština), překladatelka.

¹³⁵ FRANTIŠEK X. HALAS, *Smysl české verze Jeruzalémské bible*, in: *Jeruzalémská bible*, Praha 2009, s. 222.

¹³⁶ Specifikem francouzské *Jeruzalémské bible* je výrazně samostatná textová kritika, takže text se místy liší od obecně přijímaných edicí (*Biblia Hebraica Stuttgartensia* a Nestle–Aland či jiné standardní řecké edice Nového zákona). Jinojazyčné mutace buď k přeloženým „jeruzalémským“ komentářům přejímají některý již existující překlad Písma (s nezbytnými úpravami), či připraví vlastní překlad z původních biblických jazyků, jen výjimečně (je to zčásti případ anglické Jeruzalémské bible) postupuji podobně jako tvůrci čeští.

kových prostředků, které má asi na svědomí snaha o symbolické navázání na starší překladovou tradici,¹³⁷ jindy úsilí o doslovnost (autoři překladu proklamují snahu „uchovat co nejvíc elementů formy originálu biblického textu“),¹³⁸ pokud ne zcela respektuje zákonitosti výstavby českého textu (na první pohled patrná je především mimořádně vysoká frekvence českého prézentu historického v Novém zákoně).¹³⁹ Obecně se text české *Jeruzalémské bible* dá charakterizovat jako „tradiční překlad“, srovnatelný zhruba s ČEP v jeho starozákonní části.¹⁴⁰

Už jen tři poslední plody českého biblického překládání reprezentují odlišné přístupy, jiné důrazy a různé cíle. Ohlédneme-li se zpět, je zřejmé, že přes veliké objektivní překážky kladené samými dějinami byla čeština díky nápaditosti a zaujetí mnoha překladatelů a jejich spolupracovníků schopna vytvořit celou škálu rozmanitých moderních překladů a v porovnání s jinými, byť mnohem většími jazyky rozhodně nestojí na okraji.¹⁴¹

¹³⁷ Srov. např. občasné nečekané užití lexikálních či frazeologických archaismů jako „vějačka“ v *Mt* 3,12 nebo v *Jr* 15,7.

¹³⁸ FRANTIŠEK X. HALAS, *Smysl české verze Jeruzalémské bible*, in: *Jeruzalémská bible*, Praha 2009, s. 2226.

¹³⁹ Tento prostředek je patrně kopírován podle řecké předlohy naprosto důsledně (srov. FRANTIŠEK X. HALAS, *Smysl české verze Jeruzalémské bible*, in: *Jeruzalémská bible*, Praha 2009, s. 2227-2228), což je v českých biblích raritní (tuto absolutní míru shledáváme jen v Novém zákoně Miloše Pavlíka). Příklad neadekvátní práce s prézentem historickým: *Mk* 6,30 „Apoštolé se shromažďují u Ježíše a vyprávěli mu o všem, co vykonali a čemu učili“.

¹⁴⁰ Viz výše pod ČEP (charakteristika ČEP Petra Pokorného).

¹⁴¹ K situaci v angličtině srov. BRUCE METZGER, *Starověké a anglické překlady bible*, Praha 2010, s. 43-153. Překlady bible do několika dalších jazyků jsou pojednány v příspěvcích sborníku JOŽE KRAŠOVEC (ed.), *Interpretacija Svetega pisma / Interpretation of the Bible*, Ljubljana – Sheffield 1998.

Summary

A CENTURY OF THE MODERN CZECH BIBLICAL TRANSLATION (1909–2009)

The translation of the Bible is a very important but until quite recently a neglected phenomenon in the Czech cultural history. The Czech humanities (classical philology, studies of Czech language, Bible studies) devoted very little attention particularly to modern translations. The present article focuses on the results of the Czech biblical translation from the beginning of the 20th century till the present time. It presents a survey of all translations of the whole Bible and of the Old/New Testament, that appeared in the period under investigation, and the circumstances of its genesis, as well as the profiles of the translators; it also gives account of more important editions.

Keywords: modern Czech biblical translation (1909–2009); Czech New Testament; Czech Old Testament

JOSEF BARTOŇ, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra biblických věd, Thákurova 3, 160 00, Praha 6, josef.barton@ktf.cuni.cz.